

EKONOMSKA ISTORIJA SRBIJE U DOMAĆOJ ISTORIOGRAFIJI 2010 – 2017: METODOLOŠKI IZAZOVI U KONTEKSTU INTERDISCIPLINARNIH ISTRAŽIVANJA¹

SERBIAN ECONOMIC HISTORY IN DOMESTIC HISTORY 2010 – 2017: METHODOLOGICAL CHALLENGES IN THE CONTEXT OF INTERDISCIPLINARY RESEARCH

Vesna ALEKSIĆ

Institut ekonomskih nauka
Zmaj Jovina 12, Beograd

Received / Priljeno: 21. 3. 2018.

Accepted / Prihvaćeno: 17. 12. 2018.

Pregledni rad / Review

UDK / UDC: 930(497.11)“20”

338(497.11)“2010/2017”(091)

Sažetak

Analiza radova iz oblasti ekonomske istorije Srbije u domaćoj istoriografiji, pre svega nastoji da odgovori na važno pitanje, da li srpska istorijografija danas raspolaže naučnicima koji su spremni da proširuju svoje metodološke okvire i imaju dovoljno intelektualne radoznalosti da usvajaju vrednosti drugih društvenih nauka. Upravo zbog nedostatka saradnje među istoričarima koji se bave ekonomskim temama unutar različitih hronološki omeđanih prostora, saradnje istoričar i ekonomista, kao i nepostojanja profesionalnih udruženja koje bi aktivnosti ovog dela naučne zajednice činile vidljivijom stručnoj javnosti, odgovor na ovo pitanje je lako mogao da bude negativan. Međutim, nakon više od godinu dana istraživanja, ispostavilo se da u srpskoj istoriografiji postoji snažan potencijal za dalji razvoj ove naučne discipline. Ono što se čini neophodnim je međusobno umrežavanje istraživača i povezivanje sa regionalnim i međunarodnim asocijacijama koje bi omogućile da izučavanje ekonomske istorije u budućnosti izađe iz uskog nacionalnog okvira i obuhvati širi dijapazon istraživanja.

Ključne reči: istoriografija, ekonomska istorija, Srbija, Jugoslavija

Keywords: Historiography, Economic History, Serbia, Yugoslavia

UVOD

Pisati naučne radove iz oblasti ekonomske istorije uvek je podrazumevalo dobro poznavanje ekonomskih pojava i procesa u jasno postavljenim istorijskim okvirima. Nužnost dublje saradnje i iznad svega boljeg međusobnog razumevanja zajedničkih metoda i ciljeva ove dve zasebne naučne discipline, oduvek je bilo teško dostići. I dok je tokom 19. i početkom 20. veka ekonomija imala jako uoprište na katedrama za istoriju, jer se smatrala sastavnim delom nacionalnog narativa, tokom većeg dela 20. veka ona je postepeno gubila svoju naučnu snagu i uticaj. Izuzetak su bile zemlje sovjetskog bloka kao i socijalistička Jugoslavija gde se izučavanje istorije oslanjalo na marksističku ideologiju i tradiciju, što je zapravo značilo da je ekonomska dimenzija bila suštinska u proučavanju nacionalne istorije i na njoj se posebno insistiralo.

Može se slobodno reći da je srpska istoriografija unutar nekadašnje jugoslovenske istoriografije obilovala radovima iz oblasti ekonomske istorije. Čuvena Bibliographia Historico-Oeconomica Iugoslaviae (Bibliografija o ekonomskoj istoriji Jugoslavije) iz 1978. godine svedoči da su se oni odnosili na sve pe-

¹ Rad je deo istraživanja na projektu: Evropske integracije i društvenoekonomske promene privrede Srbije na putu ka EU (III 47009), Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

riode nacionalne istorije, od ranog srednjeg veka do savremenog doba, kao i da su njihovi autori spadali u red najpriznatijih istoričara i ekonomista.² Tadašnja jugoslovenska istorijografija raspolagala je naučnicima koji su posedovali dovoljno snage i spremnosti da proširuju metodološke okvire kao i dovoljnu intelektualnu radoznalost da se upoznaju sa vrednostima drugih društvenih nauka. To je zapravo značilo da su bili voljni da usvajaju istraživačke postupke i znanja prevashodno iz oblasti sociologije, ekonomije, politikologije. Ovo, za tadašnje prilike još uvek skromno upoznavanje sa zadatim metodološkim postupcima omogućavalo je nove uvide u uslove života u prošlosti i otkrivalo načine nastajanja mnogobrojnih pitanja i problema. Verovalo se da će se nalaženjem odgovora na njih, stvoriti nova dinamika pozitivnih premena u društvu.

Za period srpske srednjovekovne ekonomske istorije i danas su od ogromne važnosti radovi istoričara Bogumila Hrabaka. On je autor preko 700 radova (i čak 40 monografija) u kojima su obrađeni gotovo svi segmenti privredne istorije srednjovekovne Srbije, od rudarstva i trgovine, preko kredita, menica i osiguranja, pa sve do epidemioloških prilika.³ Bogumil Hrabak se i danas smatra jednim od najplodnijih srpskih istoričara koji je postavio snažne temelje za dalja izučavanja nacionalne ekonomske istorije. Još jedan mladi istoričar se tih 1950-ih godina opredelio da svoja istraživanja započne u Historijskom arhivu Dubrovnika. Istoričara Vuka Vinavera je privukla tema srednjovekovne trgovine robljem. Ubrzo je svoju naučnu pažnju usmerio ka privrednoj istoriji Dubrovnika i njegovog zaleđa u 17. i 18. veku, što je rezultiralo nizom izuzetno dragocenih radova koji su obrađivali teme poput cena, nadnica i kurseva moneta u Dubrovniku, preko trgovačkih tefera pa sve do monetarne krize u Turskoj u 18 veku.⁴ Od 1969. godine radio je u Institutu za savremenu istoriju u Beogradu što je doprinelo da svoja istraživanja sa srednjovekovne preusmeri na novovekovnu i savremenu ekonomsku i političku istoriju. Poput Vinavera i sva najznačajnija dela akademika dr Desanke Kovačević-Kojić bila su posvećena srednjovekovnoj privrednoj istoriji, trgovini i gradskim naseljima u Srbiji i Bosni.⁵

Kada je u pitanju period srpske novovekovne ekonomske istorije, tu se rano izdvojilo ime ekonomske istoričarke Leposave Cvjetić. Ona je 1955. godine na Ekonomskom fakultetu u Beogradu odbranila doktorsku tezu pod nazivom *Poreski sistem Srbije 1835 – 1884*. O kako se plodnom istraživaču i piscu radilo govori činjenica da je već do kraja iste godine objavila i veliku monografiju pod nazivom *Završni računi Kneževine Srbije od 1835. do 1859*.⁶ Sve do sredine 1960-ih godina, njena istraživanja bila su usmerena na oblast finansijske istorije Srbije u doba Obrenovića, zahvaljujući čemu je nastao čitav niz značajnih naučnih radova koji se i danas smatraju najrelevantnijim za tumačenje privredne istorije Srbije u 19. veku.⁷

Na istraživačko iskustvo Leposave Cvjetić osloniće se Danica Milić, jedna od najznačajnijih srpskih ekonomskih istoričarki 20. veka. Ona je istovremeno bila i prva ekonomskinja koji je u Srpskoj akademiji nauka 1956. godine odbranila disertaciju na temu: *Razvoj trgovačkog kapitala u Srbiji u prvoj polovini 19. veka*. Tokom svoje izuzetno plodne naučne karijere objavila je više od 200 radova u domaćim i stranim časopisima i nekoliko monografskih publikacija o rudarstvu i drugim privrednim delatnostima, kao i o istaknutim ekonomistima, trgovcima i privrednicima. Veći broj svojih radova posvetila je ulozi stranog kapitala, stranih banaka i osiguravajućih društava u razvitku Srbije u 19. veku, sa posebnim naglaskom na učešće nemačkog kapitala do stvaranja jugoslovenske države. Imala je istaknuto mesto među ekonomskim istoričarima Srbije i Jugoslavije, kao i u međunarodnim naučnim asocijacijama za

² Bibliografija Historico-Oeconomica Iugoslaviae, Bibliografija o ekonomskoj istoriji Jugoslavije, Zagreb 1978.

³ Radmilo PEKIĆ, Bibliografija radova Bogumila Hrabaka, *Život i delo akademika Bogumila Hrabaka*, Međunarodni tematski zbornik, Kosovska Mitrovica, 2011, 605-653.

⁴ Vuk VINAVER, *Enciklopedija srpske istoriografije*, 1997, 305-306;

⁵ Slavica MERENIK, *Bibliografija radova akademika Desanke Kovačević-Kojić*, SANU, Beograd, 2014.

⁶ Leposava CVJETIĆ, *Završni računi Kneževine Srbije od 1835. do 1859*, Beograd, 1955, 107.

⁷ Među radovima L. CVJETIĆ izdjavamo: Kreditiranje iz državne kase do formiranja fondova, *Finansije*, 9-10, Beograd, 1970, 500-513; Pokušaji osnivanja prvih banaka u Srbiji, *Finansije*, 1-2, Beograd, 1965, 119-123; Prva srpska banka, *Istorijski glasnik*, 2-3, Bgd, 1964, 97-121; Poreska reforma u Srbiji i stav Vuka Karadžića, *Finansije*, I, Beograd, 1965, 103-123.

istraživanje ekonomske istorije. Bila je predsednik Jugoslovenske komisije za ekonomsku istoriju Saveza društava istoričara Jugoslavije kao i član redakcije *Iugoslaviae Acta oeconomica historica Iugoslaviae*.⁸

Danica Milić je svakako poslužila kao dobar primer mladim istraživačima koji su želeli da se otisnu u vode ekonomske istorije. Već tokom 1960-ih godina naučni rad započinju čak tri kasnije izuzetno priznate istoričarke, čiji će radovi dobrim delom biti iz oblasti novovekovne i savremene ekonomske istorije. Ljiljana Aleksić-Pejković je već svojim člankom *Rad srpske vlade na zajmu 1904 – 1906 godine*⁹ nagovestila pravac u kojem će se kretati njena istraživanja i koja će kasnijih godina doneti niz značajnih radova na temu ekonomskih odnosa Srbije sa Francuskom, Engleskom i Italijom.¹⁰ Nešto mlađe istoričarke, Olga Zirojević i Smiljana Đurović, takođe u ovom periodu objavljuju svoje prve radove iz iste oblasti.¹¹ I dok je najplodniji period rada za istoričarku Smiljanu Đurović bio tokom 80-ih i 90-ih godina 20 veka, kada je svoja istraživanja najvećim delom usmerila na proučavanje ekonomije Kraljevine Jugoslavije¹², Olga Zirojević čak i danas objavljuje radove i učestvuje u aktivnostima pojedinih stručnih i naučnih organizacija¹³.

Tokom 1990-ih godina jedna od retkih ekonomiskinja koja je pokazala interesovanje za izučavanje nacionalne ekonomske istorije bila je prof. dr Dragana Gnjatović. Ona je uopredo sa radovima iz oblasti makroekonomije i finansija, objavila i dve izuzetno važne monografije koje su i danas nezaobilazne u izučavanju srpske ekonomske istorije: *Dobri i zli dinari – funkcije novca i novčani sistem srednjovekovne Srbije* i *Stari državni dugovi – Prilog ekonomskoj i političkoj istoriji Srbije i Jugoslavije 1862 – 1941*.¹⁴

Savremena nacionalna ekonomska istorija bila je do 1990-ih godina predmet istraživanja mnogih istoričara. Najistaknutiji među njima svakako je Nikola Vučo koji, 1947. godine, na novoosnovanom Ekonomskom fakultetu u Beogradu biva postavljen za profesora ekonomske istorije, zbog čega se i smatra utemeljivačem ove naučne discipline u Srbiji. Njegovi najznačajniji radovi odnosili su se na početke industrijalizacije Srbije, raspad esnafa i na agrarnu krizu u međuratnom periodu.¹⁵ U svojoj obimnoj monografiji *Privredna istorija Srbije do Prvog svetskog rata*, koristeći se prvenstveno tehničko-istorijskim pristupom istoriji industrijalizacije Srbije, postavio je tezu o čitavom veku zaostatka srpskog privrednog prostora u odnosu na industrijski najrazvijenije zemlje. Smatrao je da su relativno spor prodor kapitalističkih odnosa kao i specifičan državno-pravni status Srbije tokom čitavog 19. veka predstavljali glavni kamen spoticanja u ekonomskom razvoju ove mlade države.¹⁶

Poput Danice Milić i Nikola Vučo je bio inspiracija mnogim potonjim istoričarima. Tako je jedan od najpozantijih srpskih istoričara i profesor Beogradskog univerziteta Branko Petranović, počeo svoju karijeru upravo baveći se temom privredne obnove Srbije i Jugoslavije posle 1945. godine.¹⁷ Istoričar Nikola Živković se specijalizovao za oblast nemačke ekonomske eksploatacije srpskog privrednog pro-

⁸ Anica LOLIĆ, Slavica MERENIK, Bibliografija Danice Milić, *Spomenica dr Danice Milić*, Istorijski institut, Beograd, 2013, 318-345.

⁹ Ljiljana ALEKSIĆ, *Rad srpske vlade na zajmu 1904-1906 godine*, *Istorija XX veka*, Beograd, 1962, 141-248.

¹⁰ Vidi: *Bibliothèque nationale de France* (French National Library) <http://data.bnf.fr/documents-by-rdt/10111092/70/page1> (pristup ostvaren 3.3.2018).

¹¹ Posebno se izdvajaju radovi Olge ZIROJEVIĆ: Upravna podela današnje Vojvodine i Slavonije u vreme Turaka, *Zbornik za istoriju Matice srpske* 1, Novi Sad 1970, 11-26; Carigradski drum od Beograda do Sofije (1459-1683), *Zbornik Istorijskog muzeja Srbije* 7, Beograd 1970, 3-196; Od radova Smiljane ĐUROVIĆ izdvajamo: Kriza uglja na teritoriji Kraljevine SHS 1919. godine, *Acta Historico-Oeconomica Iugoslaviae* II, Zagreb, 1975, 163-168; Struktura akcionarskih društava u Beogradu između 1918-1929. godine, *Acta Historico-Oeconomica Iugoslaviae* IV, Zagreb, 1977, 139-160.

¹² *Bibliografija radova saradnika Instituta za savremenu istoriju 1995-2001*, Institut za savremenu istoriju, Beograd, 2001.

¹³ Olga ZIROJEVIĆ je 2009. godine bila jedan od osnivača Centra za osmanlističke studije u Beogradu koji za cilj ima promovisanje rezultata osmanlističkih i turkoloških studija na južnoslovenskim jezicima, kao i unapređenje saradnje s kolegama iz balkanskih zemalja.

¹⁴ Dragana GNJATOVIĆ, *Stari državni dugovi – Prilog ekonomskoj i političkoj istoriji Srbije i Jugoslavije 1862-1941*, Jugoslovenski pregled, Beograd, 1991; *Dobri i zli dinari – funkcije novca i novčani sistem srednjovekovne Srbije*, Jugoslovenski pregled, Beograd, 1998.

¹⁵ *Bibliographia Historico-Oeconomica Iugoslaviae*, Bibliografija o ekonomskoj istoriji Jugoslavije, Zagreb 1978.

¹⁶ Nikola VUČO, *Privredna istorija Srbije do Prvog svetskog rata*, Narodna knjiga, Beograd, 1955.

¹⁷ Branko PETRANOVIĆ, Prilog izučavanju planiranja i finansiranja privredne obnove u Jugoslaviji 1945-1946, *Jugoslovenski istorijski časopis*, 2, Bgd, 1963, 88-102.

stora¹⁸, dok je jedna od krupnih privrednih tema koja se odnosila na eksploataciju Borskih rudnika u međuratnom i ratnom periodu kao i tema ekonomskih odnosa sa silama Osovine između dva svetska rata, donela značajnu profesionalnu satisfakciju istoričaru Živku Avramovskom.¹⁹

Negde u isto vreme, jedan od proslavljenih srpskih i jugoslovenskih istoričara, osnivač katedre za Opštu savremenu istoriju na Filozofskom fakultetu u Beogradu, profesor Andrej Mitrović, zajedno sa grupom nemačkih istoričara otvara pitanje nemačkog »dopunskog privrednog prostora« (Ergänzungswirtschaft) i skreće pažnju na njegovu važnost i kompleksnost. Dugogodišnje istraživanje tog političko-ekonomskog fenomena prevashodno je kao rezultat dalo jednu sveobuhvatnu analizu nemačke privredne, političke i vojne strategije u Jugoistočnoj Evropi i to u vremenu dužem od pola veka.²⁰ Međutim, intenzivna istraživanja u evropskim arhivima, istovremeno su mu omogućila da stekne uvid u prirodu jedne od najvažnijih pojava ekonomsko-političkog delovanja velikih sila na Balkanu; radilo se o politici velikih evropskih banaka i njihovom međusobnom sukobljavanju kao odrazu konkurentskih političkih interesa (odnosno, ono što se danas označava kao političnost banaka). U svojoj knjizi *Strane banke u Srbiji 1882–1914*²¹ (nastaloj kao rezultat decenijskog rada na ovoj temi) ubedljivo je pokazao važnost istraživanja odnosa istorije i ekonomije, te društvenog, političkog i ideološkog okruženja ekonomskih i finansijskih institucija. Na taj način otvorio je prostor za kritička zapažanja i korišćenje arhivske građe banaka kao složenog i osobenog izvora za razumevanje istorijske stvarnosti.²² Na Mitrovićeve radove iz oblasti nemačkog dopunskog privrednog prostora, sjajno se nadovezao tokom 1980-ih i 1990-ih godina istoričar i profesor na istoj katedri, Milan Ristović. U svojoj monografiji *Nemački »novi poredak« i Jugoistočna Evropa 1940/41 – 1944/45*, pružio je vrlo iscrpni prikaz ekonomskih prilika koje su vladale u Jugoistočnoj Evropi i Balkanu tokom Drugog svetskog rata.²³ Njegov kolega sa Instituta za noviju istoriju Srbije, Dragan Aleksić, odbranio je 1997. godine na Filozofskom fakultetu u Beogradu doktorsku disertaciju na temu: *Privreda Srbije u Drugom svetskom ratu*, posvetivši se u narednoj deceniji istraživanjima ovog perioda ekonomske istorije Srbije.²⁴

Na samom početku 21. veka svoj doprinos izučavanju nacionalne ekonomske istorije dali su i vojvođanski istoričari, objavljivanjem velike monografije: *Istorija bankarstva u Vojvodini*.²⁵ Među autorima ove monografije izdvaja se ime ekonomskog istoričara Borisa Krševa, profesora na Fakultetu za pravne i poslovne studije u Novom Sadu. Njegovi radovi iz oblasti finansijske istorije prve Jugoslavije (Dunavske banovine) i danas su nezaobilazni izvor podataka za srpske ekonomiste i istoričare.²⁶

* * *

Sa smenom generacija i ulaskom u 21. vek, stekao se utisak da u srpskoj istoriografiji gotovo da potpuno iščezava interes za bavljenjem temama iz oblasti ekonomske istorije. Ova, delimično pogrešna predstava je rezultat činjenice da od sredine 1990-ih pa gotovo do 2010. godine u Srbiji nije izrađena ni jedna potpuna bibliografija domaćih radova iz oblasti istorijskih i ekonomskih nauka. Drugi razlog leži

¹⁸ Nikola ŽIVKOVIĆ, O nekim merama i metodama nemačke privredne politike za vreme okupacije Beograda i Srbije u II svetskom ratu, *Istorijski časopis*, XII-XIII, Beograd, 1963, 389-412; O eksploataciji Borskog rudnika 1941-1944 i Kupovanje akcija Borskog rudnika od strane Nemačke, *Bakar*, 7, Bor, 1971, 48-52; Kontribucije u Srbiji 1941-1944, *Vojnoistorijski glasnik*, 1, Bgd, 1970, 179-202; *Ratna šteta koju je Nemačka učinila Jugoslaviji u Drugom svetskom ratu*, Beograd, 1975.

¹⁹ Vidi: Naučno društvo Srbije, <http://nds.edu.rs/clanovi/dr-zivko-t-avramovski/> (pristup ostvaren 3.3.2018).

²⁰ Andrej MITROVIĆ je seriju radova o ovom pitanju otvorio člankom: Nacistička ideja velikog privrednog prostora i Jugoistočna Evropa, *Zborniku Filozofskog fakulteta* u Beogradu XI-1 1970. Neke od rezultata svojih istraživanja uključio je u knjigu *Prodor na Balkan, Srbija u planovima Austro-Ugarske i Nemačke 1908-1918*, Nolit, Beograd 1981.

²¹ A MITROVIĆ, *Strane banke u Srbiji 1882–1914*, politika, progres, evropski okviri, Stubovi kulture, Beograd, 2004.

²² Vesna ALEKSIĆ, Andrej Mitrović o važnosti izučavanja ekonomske istorije, *Godišnjak za društvenu istoriju*, 2-2013, Beograd, 69-76.

²³ Milan RISTOVIĆ, *Nemački »novi poredak« i Jugoistočna Evropa 1940/41-1944/45*, Vojnoizdavački centar, Beograd, 2005.

²⁴ Dragan ALEKSIĆ, bibliografija radova: <http://www.inisbgd.co.rs/en/saradnici/34-dr-dragan-aleksic.html> (pristup ostvaren 3.3.2018).

²⁵ *Istorija bankarstva u Vojvodini*, urednik prof. dr Nikola L. GAČEŠA, Matica srpska: Novi Sad 2001.

²⁶ Boris KRŠEV, *Bankarstvo u Dunavskoj banovini*, Prometej: Novi Sad 1998; *Finansijska politika Jugoslavije 1918-1941*, Prometej: Novi Sad 2007.

u činjenici da se u istom periodu interesovanje za izučavanjem, naročito savremene ekonomske istorije, premestilo sa državnih na privatne fakultete. Zbog slabe ili gotovo nikakve međuinstitucionalne saradnje, naučni rezultati dobijeni u ovom periodu bili su poznatiji i priznatiji više u međunarodnoj nego u domaćoj stručnoj javnosti.

Značajan pomak u rešavanju ovog problema napravljen je tek 2010. godine kada je pokrenut novi časopis: *Beogradski istorijski glasnik*, koji na godišnjem nivou daje pregled objavljenih radova iz oblasti istorijskih nauka u domaćim naučnim publikacijama. Međutim, kako se kriterijum za odabir isključivo odnosi na radove iz oblasti humanističkih nauka, to su po automatizmu izuzeti svi radovi srpskih istoričara i ekonomista koji su objavljeni u časopisima iz oblasti društvenih nauka kao i radovi u međunarodnim časopisima. Kompleksnost prilika dodatno opterećuje činjenica da je ekonomska istorija u istom period potpuno iščezla iz obrazovnog sistema Srbije. Pored neobjašnjive nezainteresovanosti domaće akademske zajednice da revitalizuje ovu naučnu disciplinu na svojim fakultetima, ozbiljan problem predstavlja upravo nedostatak stručnog i adekvatno obrazovanog kadra. Kada to kažemo, mislimo pre svega na magistre i doktore ekonomskih i istorijskih nauka koji pišu knjige i objavljuju radove u zemlji i inostranstvu upravo iz oblasti ekonomske istorije.

Nema sumnje da smo sebi postavili izuzetno izazovan zadatak. Predstaviti srpsku istoriografiju kroz radove iz oblasti ekonomske istorije bilo je moguće samo ukoliko pođemo od činjenice da, iako ekonomska istorija postavlja ekonomska pitanja (poput onih o ponudi i potražnji robe i usluga, o nivoima prihoda, raspodeli bogatstva ili troškovima proizvodnje), ona ipak ne mogu da postoje nezavisno od socijalnog, političkog, kulturnog, verskog i fizičkog okruženja u kojem su se dogodila. Zbog toga je neophodno istovremeno korišćenje više metoda istraživanja i oslanjanja na druge društvene nauke. Iz ovoga proizilazi da istraživači ekonomske istorije najrelevantnije odgovore dobijaju korišćenjem tradicionalnih metoda istorijskog istraživanja. Tu pre svega mislimo na istraživanja koja obuhvataju istoriju pojedinaca ili grupa koji su direktno uticali na kreiranje ekonomskih politika, zatim na istoriju velikih kompanija, banaka ili državnih ekonomskih institucija. Da bi smo na osnovu ovako definisanog pojma mogli da utvrdimo stanje ekonomske istorije u srpskoj istoriografiji, bilo je neophodno zaroniti u pojedinačne bibliografije radova savremenih autora od kojih su se mnogi u određenim fazama svog naučnog rada doticali i tema privredne ili ekonomske istorije Srbije. Upravo iz ovih razloga smo rad podelili na nekoliko hronoloških celina:

- a. *Ekonomska istorija u radovima iz oblasti kasnoantičkog i srednjevekovnog perioda*
- b. *Izučavanje ekonomske istorije Srba između Osmanlijskog i Habsburškog carstva*
- c. *Radovi iz oblasti ekonomske istorije Srbije do Prvog svetskog rata*
- d. *Ekonomska istorija Srbije unutar jugoslovenskog prostora*

Ekonomska istorija u radovima iz oblasti kasnoantičkog i srednjevekovnog perioda

Jedan od veoma važnih rezultata pokretanja časopisa *Beogradski istorijski glasnik* upravo je bibliografija radova iz oblasti humanističkih nauka za prethodnu godinu. Kako je časopis počeo da izlazi 2010. godine, popis domaćih radova možemo pratiti od 2009. pa do 2016. godine. Upravo zahvaljujući tome, pokazalo se da u okviru istorijskih istraživanja za rane periode nacionalne istorije, postoji čitava plejada istoričara srednje i mlađe generacije koji se veoma ozbiljno i temeljno bavi temama iz oblasti ekonomske istorije. Kada je u pitanju kasnoantički i ranosrednjevekovni period pre svega mislimo na radove arheologa Vujadina Ivaniševića, naučnog savetnika u Arheološkom institutu u Beogradu. Ivanišević je još 1996. godine odbranio doktorsku disertaciju na temu: *Novčani sistem u srednjevekovnoj Srbiji* profilišući se u važnog stručnjaka za oblast kasnoantičke i ranosrednjevekovne istorije novca. Veliki broj radova koji je od tada objavio u zemlji i inostranstvu upravo o tome svedoče.²⁷

²⁷ Vujadin IVANIŠEVIĆ, V, La monnaie paléobyzantine dans l'Illyricum du nord, *Mélanges Cecile Morrisson, Travaux et Mémoires* 16, Paris 2010, 441-454; New Data on Monetary Circulation in Northern Illyricum in the Fifth Century, *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress – Glasgow 2009*, Ed. N. Holmes, Glasgow 2011, 757-763; *Serbian and Byzantine Coinage*,

U daleko većem fokusu interesovanja istražara srednje i mlađe generacije su istraživanja iz oblasti srednjevekovne privredne istorije Srbije. Tako je na Filozofskom fakultetu u Beogradu ustanovljen kurs na osnovnim i doktorskim studijama pod nazivom *Privreda srednjevekovne Srbije*, dok na osnovnim i master studijama postoji kurs o *Srpsko-dubrovačkim trgovinskim ugovorima* koje vodi docent dr Dejan Ječmenica. On je u poslednjih pet godina objavio nekoliko veoma zapaženih radova iz ove oblasti poput *Povelje kralja Stefana Dušana Dubrovčanima o trgovini*²⁸ i *Povelje kralja Stefana Tvrtka I Dubrovniku*²⁹. Istovremeno se u *Istorijskom institutu* u Beogradu iz ove naučne oblasti profilisalo dvoje mladih istroičara: Aleksandra Fostikov i Neven Isailović. Oni su u poslednjih nekoliko godina objavili značajan broj radova u kojima su obradili specifična privredna pitanja, kao što su *Akta o isplati dela Svetodmitarskog dohotka despotici Jeleni*³⁰ ili *Povelja bana Damjana Horvata Dubrovčanima o slobodi trgovine*³¹ pa sve do radova koji se bave proučavanjem istorije zanatstva³² i vojne uloge zanatlija u srednjovekovnoj Srbiji³³.

Gotovo istovremeno je i na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu došlo do velikih pomaka u istraživanju ekonomskih segmenata medijavistike. Vanredna profesorka Vesna Manojlović-Nikolić je, nakon odbranjene doktorske teze na temu *Srednjovekovna oruđa od metala VI-XV veka na teritoriji Srbije* veliku pažnju u svom daljem radu posvetila privredi i privrednim delatnostima u srednjem veku. Posebno se izdvajaju njeni radovi nastali poslednjih par godina a odnose se na proučavanje vinogradarstva i zemljoradnje³⁴ kao i na kontinuitet rudarenja i daljeg proučavanja srednjovekovne privrede u Srbiji³⁵. Njena koleginica sa istog fakulteta, profesorka Snežana Božanić je nakon odbranjene doktorske teze na temu *Čuvanje prostora: međe, granice i razgraničenja u srpskoj državi od 13. do 15. veka*, 2010. godine, veliku pažnju posvetila poreklu zemljišne svojine³⁶, istraživanju manastirskih vlastelinstva³⁷ kao

---

Serbia and Byzantium, eds. M. Angar, C. Sode, Proceedings of the International Conference Held on 15 December 2008 at the University of Cologne, Studien und Texte zur Byzantinistik 8, Frankfurt am Main 2013, 45-55; spisak radova ovog autora može se pogledati i na stranicama akademske mreže – academia.edu: <https://sanu.academia.edu/VujadinIvani%C5%A1evi%C4%87> (pristup ostvaren 3.3.2018).

- ²⁸ Dejan JEČMENICA, Povelja kralja Stefana Dušana Dubrovčanima o trgovini, *SSA* 10 (2011) 17-28; među najnovijim radovima su i: Oko navodnog ustupanja dela srpskog tributa Crkvi Svetog Nikole u Bariju, *Spomenica akademika Miloša Blagojevića (1930–2012)*, Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu, Centar za istorijsku geografiju i istorijsku demografiju, 2015, 95–108; O srpsko-nemačkim vezama u srednjem veku, *Veliki prasak: sto godina atentata u Sarajevu*, Požarevac: Centar za kulturu, 2015, 55–68.
- ²⁹ D. JEČMENICA, Povelja kralja Stefana Tvrtka I Dubrovniku, *SSA* 14 (2015), 115–142.
- ³⁰ Aleksandra FOSTIKOV, Neven ISAILOVIĆ, Akta o isplati dela Svetodmitarskog dohotka despotici Jeleni, Dubrovnik, 1463, maj 11 – Dubrovnik, 1463, novembar 11, *Mešovita građa* 33 (2012) 69-80; njihovi najznačajniji radovi su: Povelja kralja Stefana Dobiše o ovlašćenju Dragoju Gučetiću u vezi sa dugom Novaka Mačedola, *Građa o prošlosti Bosne* 2 (Banja Luka 2009) 71-90; Povelja kralja Stefana Dobiše o razrešenju računa Dragoja Gučetića i njegove braće, *SSA* 8 (2009) 143-158; Priznanica hercega Petra Balše Kosače i njegovih poslanika o prijemu Konavoskog dohotka od Dubrovčana, *Građa o prošlosti Bosne* 6 (2013) 131-147; Dubrovačko pismo gospođi Jevgeniji (kneginji Milici) o dugovima Đerđaša i Novaka Mačedona 1399, mart 5. (pre), *Mešovita građa* 34 (2013) 7-14; Isprava kralja Stefana Tomaša kojom ovlašćuje Jakova Testu da povрати novac opljačkan pod Sinjem, *Građa o prošlosti Bosne* 7 (2014), 85–101.
- ³¹ N. ISAILOVIĆ, Povelja bana Damjana Horvata Dubrovčanima o slobodi trgovine, *Inicijal* 2 (2014), 241–253 kao i: Četiri pisma iz 1450. i 1451. godine o prometu dubrovačke robe prema Bosni, *Mešovita građa* 36 (2015), 21–36.
- ³² A. FOSTIKOV, Zanatstvo srednjevekovne Srbije u svetlosti tri povelje iz 14. veka, *BIG* 4 (2013) 51-69; Kovački zanat na tlu srednjevekovne Srbije, *BIG* 3 (2012) 105-126; Zlatarski zanat u srednjovekovnoj Srbiji, *Spomenica akademika Miloša Blagojevića (1930–2012)*, Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu, Centar za istorijsku geografiju i istorijsku demografiju, 2015, 169–190.
- ³³ A. FOSTIKOV, Vladeta PETROVIĆ, Prilog proučavanju vojne uloge zanatlija u srednjovekovnoj Srbiji, *BIG* 5 (2014), 59–69.
- ³⁴ Vesna MANOJLOVIĆ-NIKOLIĆ, Prilog proučavanju vinogradarstva u srednjem veku – arheološki podaci, *Balkan i Panonija kroz istoriju*, Međunarodni naučni skup, Zbornik radova, Novi Sad 2006, 87-95; Srednjovekovna zemljoradnja na tlu Vojvodine – arheološki podaci, *Istraživanja* 20, Novi Sad 2009, 189-216.
- ³⁵ V. MANOJLOVIĆ-NIKOLIĆ, Kontinuiteti rudarenja na našem prostoru, *Srpsko nasleđe*, ur. K. Maricki Gađanski, Beograd 2010, 238-253; Prilog proučavanju srednjovekovne privrede u Srbiji: arheološki aspekti, *Istraživanja* 24 (2013) 85-96.
- ³⁶ Snežana BOŽANIĆ, O poreklu zemljišne svojine i međaša-istorijski, arheološki i antropološki aspekt, *Godišnjak FF u Novom Sadu* XXXV-1 (2010), 217-226; O zemljišnim međama srpskog srednjovekovnog sela, *Istraživanja* 20 (2009), 47-64; Dendrološki međnici u srpskim srednjovekovnim poveljama: njihova društvena, mitološka i religijska funkcija, *Godišnjak FF u Novom Sadu* XXXIV-2 (2009), 277-295.
- ³⁷ S. BOŽANIĆ, Jedan karakterističan primer srednjovekovne manastirske poljoprivrede na Balkanu, *Međunarodni naučni skup Balkan i Panonija kroz istoriju*, Filozofski fakultet Novi Sad (2006), 137-156; Jedan spor oko razgraničenja međa na dečanskom

i istoriji zemljoradnje i rudarstva srednjovekovne srpske države³⁸. Na Filozofskom fakultetu u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, posebno mesto ima profesor dr Radmilo Pečić čiji radovi iz oblasti srednjevekovne ekonomske istorije naročito obuhvataju ulogu stranih trgovaca na prostoru Srbije i Balkana.³⁹ Među njegovim najznačajnijim radovima svakako je monografija *Firentinci na Balkanu 1300 – 1600*⁴⁰.

Izučavanje ekonomske istorije Srba između Osmanlijskog i Habsburškog carstva

Profesionalna istoriografija u Srbiji je u izučavanju ovog perioda nacionalne istorije značajan uspeh postigla pojavom nove generacije istoričara koju predvodi Srđan Katić, viši naučni saradnik *Istorijskog instituta* u Beogradu. Njegova doktorska disertacija odnosila se na temu: *Istorija rudarstva i metalurgije u Osmanskom carstvu (na primeru Smedersvskog sandžaka)*⁴¹. Pored objavljene zbirke dokumenata: *Osmanski dokumenti o rudniku Majdanpek XVI-XVIII vek*⁴² u proteklih nekoliko godina objavio je sam ili kao kooautor značajan broj radova koji se odnose na rudnike i rudarska naselja u ovom periodu srpske istorije.⁴³

Nakon višegodišnjih istraživanja i dvogodišnjeg profesionalnog usavršavanja u Turskoj, Srđan Katić je 2009. godine osnovao *Centar za osmanističke studije* kao nevladino, neprofitno, stručno udruženje, s ciljem da promovise rezultate osmanističkih i turkoloških studija na južnoslovenskim jezicima, kao i da ukloni široko rasprostranjene predrasude o Osmanskom carstvu i njegovoj viševekovnoj vladavini na Balkanu, koje su zastupljene u javnom mnjenju i literaturi. *Centar* veliku pažnju posvećuje i unapređivanju saradnje sa kolegama iz balkanskih zemalja kroz naučna istraživanja, organizaciju konferencija, seminara i predavanja, kao i izdavanje knjiga i drugih radova koji se odnose na istoriju Balkana pod osmanskom vlašću. Među saradnicima koji poseban akcenat stavljaju na istraživanja ekonomske istorije su istoričari *Istorijskog instituta* iz Beograda: Tatjana Katić, Dragana Amedoski i Aleksandar Jakovljević.

Tatjana Katić je završila studije istorije na Filozofskom fakultetu u Beogradu nakon čega je obavila stručno usavršavanje u Turskoj i potom diplomirala na Grupi za turski jezik i književnost Filološkog

vlastelinstvu, *Istraživanja* 17 (2007), 17-26; Srpsko srednjovekovno vlastelinstvo: mikrotoponimija prostora, *Istraživanja* 21 (2010), 105-116.

- ³⁸ S. BOŽANIĆ, Rudarstvo na području Svetostefanskog vlastelinstva u srednjem veku, *Godišnjak FF u Novom Sadu XXXI* (2006), 655-665; Sasi kao element privrednog uspona srednjovekovne Srbije, *Peti međunarodni interdisciplinarni simpozijum Susret kultura*, Zbornik radova, Novi Sad 2010, 921-927; Vinogradi u pograničnom sistemu srpskog srednjovekovnog društva: ekonomski, pravni i regionalni aspekt, *Spomenica IAS* 9 (2010) 87-99; Podzemna geometrija u srpskom srednjovekovnom rudarstvu – rudnici i rudarski objekti u pograničnom sistemu društva, *Godišnjak FF NS* 2 (2011) 43-50; »Ogledi iz istorije zemljoradnje u Vergilijevim Georgikama i srpskim srednjovekovnim izvorima, *Spomenica akademika Miloša Blagojevića (1930–2012)*, Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu, Centar za istorijsku geografiju i istorijsku demografiju, 2015, 151–168.
- ³⁹ Radmilo PEKIĆ, Učešće Firentinaca u balkanskoj trgovini robljem i poslugom (XIV-XV vek), *Zbornik radova Filozofskog fakulteta XXXIX / 2009*, 189-202; Strani trgovci na području srednjovekovne Hercegovine, Hum i Hercegovina kroz povjest, *Zbornik radova sa međunarodnog znanstvenog skupa, održanog u Mostaru 5. i 6. studenoga 2009*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2011, 627-646; Kosovskometohijski trgovci u svetlu dubrovačkih testamenata, *Kosovo i Metohija u civilizacijskim tokovima*, Međunarodni tematski zbornik, knj. 3, K. Mitrovića, 2010, 113-126; Poslovanje i zavještanje Bratislava Predojevića, trgovca u Prištini i Novom Brdu, *Zbornik radova FF u Prištini* 2 (2013) 149-162; Stanovništvo Gacka na radu u Dubrovniku (14–15. vijek), *Zbornik radova FF u Prištini* 46–2 (2016), 287–306.
- ⁴⁰ R. PEKIĆ, *Firentinci na Balkanu 1300– 1600*, Kosovska Mitrovica 2012.
- ⁴¹ Srđan KATIĆ, vidi biografiju: <http://www.iib.ac.rs/srp/SrdjanKatic.htm> (pristup ostvaren 3.3.2018).
- ⁴² S. KATIĆ, Rudarstvo Čemerna i Troglava (16–17. vek), *Naša prošlost* 16 (2016), 9–24; *Osmanski dokumenti o rudniku Majdanpek XVI-XVIII vek*. – Majdanpek : Muzej u Majdanpeku, 2009.
- ⁴³ S. KATIĆ, Rudarstvo Čemerna i Troglava (16–17. vek), *Naša prošlost* 16 (2016), 9–24; S. KATIĆ, Tatjana KATIĆ, Nekoliko dokumenata o rudniku Brskovo u 16. veku, *Mešovita građa* 35 (2014), 19–31; S. KATIĆ, Rudarska naselja u Smederevskom sandžaku, primer funkcionisanja etnički i verski mešovitih sredina na Balkanu, IV. *Uluslararası Güney-Doğu Avrupa Türkolojisi Sempozyumu Bildirileri* (03-07 Aralık 2007, Zagreb), Hazırlayan Nimetullah Hafız. – Prizren : BAL-TAM, 2011, 461-468; Zapovest o proizvodnji šalitre u Rumeliji 1521. godine, *Mešovita građa* 30 (2009) 15-22; Zakup rudnika i hasova Trepče 1585. godine, *Mešovita građa* 31 (2010) 109-121; »Zakup rudnika i hasova Trepče 1585. godine, *Mešovita građa* 31 (2010) 109-121; Potrošni materijali u osmanskom rudarstvu i metalurgiji, *Istorijski časopis* 58 (2009) 197-208; S. KATIĆ, T. KATIĆ, »Rudnik Žežna i rudarstvo Rogazne i Podbukova u 16. veku«, *Istorijski časopis* 59 (2010) 197-224.

fakulteta u Beogradu 1995. godine. Doktorsku disertaciju pod naslovom *Prizrenski sandžak od druge polovine XV do kraja XVI veka* odbranila je 2013. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.⁴⁴ Nešto mlađoj generaciji istoričara pripadaju Dragana Amedoski, koja je 2013. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu odbranila doktorsku disertaciju pod naslovom *Društveno-ekonomski odnosi u Kruševačkom sandžaku od sredine XV do kraja XVI veka*⁴⁵ i njen kolega Aleksandar Jakovljević čija je oblast istraživanja ekonomska i društvena istorija osmanskog Balkana u poznom srednjem veku i ranom modernom dobu, XV– XVIII vek⁴⁶. U *Istorijskom institutu* u Beogradu radi i naučna saradnica Gordana Garić Petrović koja je 2016. godine odbranila doktorsku disertaciju pod naslovom *Poljoprivreda Srbije od 1878. do 1912. godine*. Oblasti njenih istraživanja su takođe društvena i privredna istorija Srba u novom veku.⁴⁷

Radovi iz oblasti ekonomske istorije Srbije do Prvog svetskog rata

Ako se oslonimo samo na *Beogradski istorijski glasnik* i njegov pregled objavljenih radova iz oblasti istorijskih nauka u domaćim naučnim publikacijama, ispostavilo bi se da je jedini istoričar koji se danas dosledno bavi temom privredne istorije Kneževine/Kraljevine Srbije, viša naučna saradnica *Istorijskog instituta* u Beogradu, Bojana Miljković Katić. Ona je svojevremeno magistrirala sa radom *Društvena struktura gradova u Srbiji sredinom XIX veka*, a doktorirala je 2006. godine na temi *Privreda Kneževine Srbije u doba Ustavobranitelja (1839 – 1858)*. U proteklih nekoliko godina napisala je niz izuzetno važnih radova koji obuhvataju različite privredne teme među kojima dominira tema rudarstva kao državnog projekata od strateškog značaja za ubrzani razvoj Kneževine Srbije u vreme Kneza Miloša i ustavobranitelja⁴⁸. Druga važna tema kojom se Bojana Miljković Katić uporedo bavi je uloga i značaj

⁴⁴ Pored već pomenutih radova koje je objavila u koautorstvu sa S. KATIĆEM, izdvajamo i radove: T. KATIĆ, Gordana GARIĆ PETROVIĆ, Popis zeameta i timara oblasti Brvenik 1477. godine, *Mešovita građa* 32 (2011) 157-190; T. KATIĆ, Prihodi kadiluka Prizren od trgovine svilom, rudnika Koriše i ostalog (1525-1544), *Mešovita građa* 30 (2009) 23-40.

⁴⁵ Među radovima koje je Dragana AMADEOSKI objavila u poslednjih nekoliko godina posebno se izdvajaju: Women vaqfs in the sixteenth-century Sanjak of Kruševac (Alaca Hisâr), *Balkanica* 40 (2009) 43-55; Rudnik Žezna i rudarstvo Rogozne i Podbukovika u 16. veku, *Istorijski časopis* 59 (2010) 225-241; Татьяна Катич, Д. Амедоски, »Сокращенный регистър на Пиротски кадикък от 1530 година, *Известия на Държавните архиви* 99 (2010) 158-200; G. GARIĆ PETROVIĆ, V. PETROVIĆ, D. AMADEOSKI, The Koznik Distrikt (nâhiye) in Central Serbia in the Sixteenth Century : Settlements and Population Dynamics, *International Journal of Turkish Studies* 17, 1&2 (Madison 2011) 1-19; G. GARIĆ PETROVIĆ, D. AMADEOSKI, Zagrlata: from Serbian Župa to Ottoman Nâhiye, *Journal of Oriental and African Studies* 23 (2014) 101-126; D. AMADEOSKI, Vakufnama Mehmed–bega Obrenovića iz 1516. godine, *Pad Bosanskog kraljevstva 1463. godine*, Istorijiski institut Beograd – Filozofski fakultet u Sarajevu i u Banja Luci, 2015, 291–310; Prilog proučavanju seoske privrede Nahije Bovan u 16. veku, *Aleksinac i okolina u prošlosti: 500 godina od prvog pisanog spomena 1516–2016*, Aleksinac: Zavičajni muzej Aleksinac, 2016, 107–124

⁴⁶ Aleksandar JAKOVLJEVIĆ, N. ISAILOVIĆ, Popis nahije Kosovo iz 1574. godine, *Mešovita građa* 34 (2013) 25-70; Popis Nahije Petrovo polje iz 1574. godine, *Inicijal* 1 (2013) 255-290; A. JAKOVLJEVIĆ, Trg Orašje kod manastira Resava, XV–XVI vek, *Srednji vek u srpskoj nauci, istoriji, književnosti i umetnosti* 5 : naučni skup Despotovac–Manasija, 2014, 77-89; Između osmanskog i ugarskog krajišta – osmansko zaposedanje Podrinja i ugarska opsada Zvornika 1464. godine, *Pad Bosanskog kraljevstva 1463. godine*, Beograd, Istorijiski institut ; Sarajevo : Filozofski fakultet ; Banja Luka, 2015, 227-257.

⁴⁷ Gordana GARIĆ PETROVIĆ, Razvoj živinarstva u Kraljevini Srbiji, *Istorijski časopis* 65 (2016), 277–306. Prilog istoriji vinogradarstva i vinarstva u Srbiji, *Istorijski časopis* 60 (2011) 321-246; Urbanijska regulacija Sent Tomaša 1771. godine, *Mešovita građa* 34 (2013) 121-129; G. GARIĆ PETROVIĆ, T. PETROVIĆ, Human capital and Serbian mining: historical perspective, *Mining in The Central Europe Through History*. – University of Belgrade, Faculty of Mining and Geology, Department of Mining ; Košice : BERG faculty : Institute of Geotourism, 2010, 31-39; G. GARIĆ PETROVIĆ, Poljoprivreda u oblastima oslobođenim 1912. i 1913. godine prema pisanju Težaka i Zemljoradničke zadruge, *Međunarodni tematski zbornik Prvi balkanski rat 1912/1913. godine: društveni i civilizacijski smisao* Knjiga I. – Niš : Filozofski fakultet, 2013, 429-450.

⁴⁸ Bojana MILJKOVIĆ KATIĆ, Rudarstvo kao državni projekat ubrzanog razvoja Kneževine Srbije u vreme kneza Miloša i ustavobranitelja, *History of Mining in the Central Europe Proceedings* (zbornik radova) / Prva međunarodna konferencija – IRSE 2009, Beograd : Rudarsko-geološki fakultet, 2009, 101-109; Role of Mining in the Principality of Serbia Development Policy (1830-1858), *Mining in The Central Europe Through History*. – Belgrade : University of Belgrade, Faculty of Mining and Geology, Department of Mining ; Košice : BERG faculty : Institute of Geotourism, 2010, 79-92; Strategija razvoja rudarstva i promene prioriteta u rudarskom zakonodavstvu Kneževine i Kraljevine Srbije, *Zbornik radova* : knj. 2 / Beograd : Rudarsko-geološki fakultet, 2011, 43–48; Modifikovanje tradicije rudarskih patrona u Srbiji XIX i XX veka, *Spomenica dr Danice Milić*, Beograd:

razvoja poljoprivrede u Kneževini/Kraljevini Srbiji a tu su i radovi koji govore o trgovačkim, kreditnim i infrastrukturnim pitanjima za isti period.⁴⁹

U pomenutoj bibliografiji *Beogradskog istorijskog glasnika* nisu navedeni radovi Dragane Gnjatović, Vesne Aleksić i neki radovi Boška Mijatovića, nastalih u istom periodu 2009 – 2016. godine. Vredni tekstovi Dragane Gnjatović koji govore o novčanoj autonomiji u Srbiji pod osmanskim sizerenstvom⁵⁰, o prvim merama kreditne politike u Srbiji⁵¹, zelenašima⁵² i seljačkim menicama u Srbiji u XIX veku⁵³ objavljuvani su u domaćim naučnim časopisima poput *Ekonomike poljoprivrede*, *Numizmatičara* i *Bankarstva*. Isti slučaj je i sa radovima Vesne Aleksić koji govore o istoriji preduzetništva, nastanku prvih velikih srpskih banaka, njihovoj sprezi sa državom i formiranju srpske finansijsko-političke elite, objavljuvanih u istom periodu u časopisu *Bankarstvo*.⁵⁴ Ekonomista i direktor *Centra za liberalno demokratske studije*, Boško Mijatović, autor je vredne monografije *Duvan i srpska država u XIX veku*, a za ovaj period srpske ekonomske istorije posebnu važnost ima njegov rad koji se bavi konverzijom srpskih dugova u okviru Karlsbadskog ugovora iz 1898. godine⁵⁵. Boško Mijatović je u okviru *Centra*, zajedno sa poznatim ekonomistom prof. dr Brankom Milanovićem (City University New York) i Izdavačkom kućom *Arhipelag*, ustanovio 2013. godine godišnju nagradu za najbolji naučno-istraživački rad iz oblasti ekonomske istorije Balkana. Nagrada je zamišljena kao podsticaj novoj generaciji istraživača u oblasti ekonomske istorije počev od antičkog doba, zaključno sa krajem XX veka. Dosadašnji dobitnici Nagrade za najbolji naučno-istraživački rad iz oblasti ekonomske istorije Balkana bili su istoričari Jelena Rafailović iz Beograda (2014) sa temom: *Poljoprivrede na Balkanu 1925 – 1939*; Aleksandar Rakonjac iz Beograda (2015) sa temom: *Počeci komandno-planske privrede u FNRJ 1946. godine*; Milan Balaban iz Olomuca u Češkoj Republici (2016) sa temom: *Jugoslovensko-čehoslovački ekonomski odnosi od 1918. do 1938. godine* i Luka Mrkobrada iz Beograda (2017) sa temom: *Cene poljoprivrednih proizvoda u vreme ustavobranitelja (1838 – 1858)*.⁵⁶

Ekonomska istorija Srbije unutar jugoslovenskog prostora

Naše istraživanje radova o ekonomskoj istoriji Srbije u period nakon Prvog svetskog rata i osnivanja jugoslovenske države pokazuju da je u poslednjih sedam godina došlo do izvesnog naučnog pomaka, pre svega angažovanjem istoričara srednje i mlađe generacije. Značajan broj izuzetno kvalitetnih me-

Istorijski institut, 2013, 195–204.

⁴⁹ B. MILJKOVIĆ KATIĆ, *Poljoprivreda Kneževine Srbije : (1834–1867)*, Istorijski institut, Beograd, 2014; Strukturne promene u poljoprivredi Kneževine Srbije, *Glas SANU* 17 (2015), 141–164; Zemljirodnja u Karanovačkom srezu (1834–1867), *Naša prošlost* 10 (Kraljevo 2009) 69–84; Kreditna politika ustavobranitelja, *Istorijski časopis* 60 (2011) 357–375; Seosko profesionalno zanatstvo Kneževine Srbije (1834–1866), *Istorijski časopis* 62 (2013) 309–329.

⁵⁰ D. GNJATOVIĆ, Novčana autonomija u Srbiji pod osmanskim sizerenstvom, *Numizmatičar*, Vol XVIII, Narodni muzej, Beograd, 2008, str. 359–375.

⁵¹ D. GNJATOVIĆ, Prva mera kreditne politike u Srbiji, *Bankarstvo*, vol. 38, 11–12, (2009), 40–61; Zemljirodničke kreditne zadruge – prve institucije za finansiranje razvoja poljoprivrede u Srbiji, *Bankarstvo*, vol. 39, 3–4, (2010), 14–35; Sarafi prvi bankari u Srbiji, *Bankarstvo*, vol. 41, 5, (2012), 14–31.

⁵² D. GNJATOVIĆ, »Zelenaši – prvi kreditori zemljirodnika u Srbiji«, *Bankarstvo*, vol. 39, 1–2, 2010, 48–71.

⁵³ D. GNJATOVIĆ, Seljačka menica u Srbiji, *Ekonomika poljoprivrede*, Vol. 56, 4, 2009, 535–550.

⁵⁴ V. ALEKSIĆ, Prometna banka a.d. in Modernisation Processes of Serbia in the first half of the 20th Century, *Bankarstvo*, vol. 42, 1 (2013), 12–33; Legislative Frameworks Regulating the Operations of Serbian Shareholding Banks in the second half of the 19th and the first half of the 20th Century, *Bankarstvo*, vol. 42, 6 (2013), Beograd, 76–95; Belgrade Cooperative and its role in the Economic Development of Serbia from the late 19th to the early 20th Century, *Bankarstvo*, vol. 41, 6 (2012), Beograd, 108–133; Connection between State and Private Shareholding Banks in Serbia up to the Second World War – Case Study of the Belgrade Crediting Institute, *Bankarstvo*, God. 41, 5 (2012), Beograd, 56–73; Connection between state and shareholdings banks in Serbia up to the Second World War – Case study of the Export Bank (Part one), *Bankarstvo*, God. 40, 9–10 (2011), Beograd, 106–122.

⁵⁵ Boško MIJATOVIĆ, *Duvan i srpska država u XIX veku*. Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd, 2006; Konverzija srpskih dugova: Karlsbadski aranžman iz 1898. godine, *Godišnjak za društvenu istoriju* 3, 2012, 43–63; više o radovima ovog autora: <http://www.clds.rs/newsite/CV-Mijatovic-srp.pdf> (pristup ostvaren 3.3.2018).

⁵⁶ http://www.clds.rs/newsite/ekonomska_istorija_srbija.html (pristup ostvaren 3.3.2018).

đunarodnih radova iz ove oblasti, koji se dotiču i jugoslovenskog prostora⁵⁷ naveo je domaće istoričare kao i ekonomiste da, iako im to nije primarno polje delovanja, svoja istraživanja tematski sve češće usmeravaju ka ekonomskoj istoriji.

Institut za noviju istoriju Srbije prednjači po broju istraživača čiji radovi imaju multidisciplinarni karakter, pa u tom kontekstu jedan od važnih segmenata budućih projektnih istraživanja svakako će obuhvatati oblast ekonomske istorije. Teme koje istraživači ovog instituta pokrivaju su veoma raznovrsne, poput ekonomskih odnosa Francuske i Jugoslavije (ratni dugovi, nacionalizacija francuske imovine i položaj francuskih privrednika) o kojima piše viši naučni saradnik ovog instituta Vladimir Cvetković.⁵⁸ Njegov kolega Aleksandar Miletić specijalizovao se za istraživanja ekonomske i stambene politike kao i činovničke korupcije u prvoj Jugoslaviji.⁵⁹ Naučna saradnica i docentkinja na Filozofskom fakultetu u Beogradu Jelena Rafailović, nakon odbranjene doktorske disertacije na temu kompartivne analize razvoja tekstilne industrije u Jugoslaviji i Bugarskoj, posvetila se istraživanju industrijalizacije, agrarne reforme i radničkog zakonodavstva u Kraljevini Jugoslaviji.⁶⁰ Naučni saradnik Srđan Milošević doktorirao je 2015. godine na temu agrarne politike u Jugoslaviji u period od 1945. do 1953. godine. Objavio je i nekoliko vrednih radova kojima je dodatno osvetlio privrednu istoriju posleratne Jugoslavije.⁶¹ Najmlađi predstavnik ove vrlo perspektivne grupe istraživača je doktorand Milan Piljak, čiji je naučni fokus usmeren ka izučavanju privredne politike socijalističke Jugoslavije kao i na poređenje samoupravnog socijalizma i ekonomskih politika zemalja Istočnog bloka.⁶²

⁵⁷ Vidi radove John R. LAMPE, Ivan BEREND, Marie-Janine CALIC, William BARTLETT, Holm SUNDHAUSSEN i dr.

⁵⁸ Vladimir CVETKOVIĆ, La presence économique de la France en Yougoslavie 1918-1940. Iterets, enjeux, portes, *La Serbie et la France: Une alliance atypique. Relations politiques, économiques et culturelles, 1870-1914*, ur. D.T. Bataković, Belgrade 2010, 557-574; Prve inicijative za obnovu ekonomskih odnosa Jugoslavije sa zemljama »narodne demokratije« u susetstvu 1953-1954, *Arhiv 1-2* (2012) 158-171; *Pogled iza gvozdene zavese. Jugoslovenska politika prema zemljama narodne demokratije u susedstvu 1953 – 1958*, INIS, Beograd, 2013.

⁵⁹ Aleksandar MILETIĆ, Tenancy vs. Ownership Rights. Housing Rent Control in Southeast and East-Central Europe, 1918 – 1928, *Mesto a dejiny*, 2016/3, 51-74; Housing Disputes and Politics; Socio-Political Context of the Tenant-Protection Schemes in Southeast and East-Central Europe, 1918–1928, *Токосу учмопује*, 2016/3, 87-109; »Bakšiš i državna intervencija. Činovnička korupcija u Kraljevini SHS, *Tradicija i transformacija: političke i društvene promene u Srbiji i Jugoslaviji u 20. veku*, knj. 1, Beograd: INIS, 2015, str. 219-36; Deglobalization in the Periphery. Tariff Protectionism in Southeast and East-Central Europe 1914-1928, *Токосу учмопује*, 2014/3, 69-87.

⁶⁰ Jelena RAFILOVIĆ, State intervention in the economy of the Kingdom of Serbia 1878-1914, *State and economy on the Balkans at the end of XIX and the beginning of the XX century*, ed. Hristo Berov, Sofia 2017; Organization of War Economies and War Finance (South East Europe), 1914-1918-online. *International Encyclopedia of the First World War*, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, Berlin 2017-07-05; Obim i struktura kapitala u tekstilnoj industriji Kraljevine SHS, *Tradicija i transformacija: političke i društvene promene u Srbiji i Jugoslaviji u 20. veku*: zbornik radova, knj. 1, Beograd 2015, 197-218; Patentna statistika u Kraljevini SHS – mogućnosti za proučavanje inovativne delatnosti, *Istraživanje mladih saradnika, Istorijaska tribina 1*, Beograd 2013, 47–64; Primena zapadnog zakonodavstva na Balkanu: uporedna analiza uvođenja radničkog zakonodavstva u Kraljevini SHS i Bugarskoj, *Godišnjak za društvenu istoriju* god. 21, sv. 1, (2014), 75-97. Prilog proučavanju industrijske konjunktore u Kraljevini Jugoslaviji – proizvodnja uglja od 1920. do 1938. godine, *Токосу учмопује*, 2/2011, 42–61; Komparativna analiza poljoprivrede na Balkanu od 1925. do 1939. na osnovu statističkih izveštaja Društva naroda«, *Токосу учмопује*, 2/2010, 24–46.

⁶¹ Srđan MILOŠEVIĆ, Promene u agrarnoj strukturi izazvane raseljavanjem stanovništva na prostoru Jugoslavije tokom Drugog svetskog rata, *Tradicija i transformacija: političke i društvene promene u Srbiji i Jugoslaviji u 20. veku*, knj. 1, Beograd 2015, 253–279; Between Profession and Ideology. Geodetic Profession in Socialist Yugoslavia (1945–1953), *Professionen, Eigentum und Staat. Europäische Entwicklungen im Vergleich. 19. und 20. Jahrhundert*, H. Siegrist, D. Müller (eds.), Göttingen 2014, 207-229; The Agrarian Reform – A 'Divine Thing'. Ideological aspects of the agrarian reform in the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes/Yugoslavia, *Transforming Rural Societies. Agrarian Property and Agrarianism in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, eds. Dietmar Müller and Angela Harre, Institute for Rural History, Studienverlag, Innsbruck, Wien, Bozen, 2011, 47–62; Komunistička partija Jugoslavije o seljačkom i agrarnom pitanju u periodu između dva svetska rata, *Tokovi istorije 2* (2015), 101–127; Agrarno pitanje – 'sveto pitanje': ideološki okvir međuratne agrarne reforme u Jugoslaviji«, *Tokovi istorije 1–2* /2008, Beograd, 2009, 149–171.

⁶² J. RAFILOVIĆ, Milan PILJAK, Държавата в икономиката на Балканите (1856-1914) по примера на България, Гърция і Сърбия, zbornik izvora, Sofia 2017; M. PILJAK, Od »velikog skoka« do »julske koncepcije«: reforme bugarskog privrednog sistema 1958–1968 godine, *Tokovi istorije*, 3/2012, Beograd, 2012, 113-133; Aleksandar Kraus – primer direktora u jugoslovenskom samoupravnom socijalizmu, *Tokovi istorije*, 2/2012, Beograd, 2012, 235-262; Reforme jugoslovenskog ekonomskog sistema 1945–1965, *Istorijaska tribina: Istraživanja mladih saradnika Instituta za noviju istoriju Srbije*, Zbornik radova, Beograd, 2013, 219-

U Institutu za savremenu istoriju već dugi niz godina se ekonomskim temama, poput uticaja stranog (britanskog i nemačkog) kapitala i urbanizacije predratne Jugoslavije, bavi naučna savetnica Ranka Gašić.⁶³ Ona je 2017. godine objavila i obimnu monografiju o istoriji automobilske industrije u Kragujevcu u periodu od 1953. do 1991. godine.⁶⁴ Viša naučna saradnica Ivana Dobrivojević Tomić je veliki deo svojih istraživanja posvetila analizi životnog standarda i transformaciji agrarnog društva Srbije u okviru socijalističke Jugoslavije.⁶⁵ O načinu funkcionisanja lokalnih finansijskih institucija u Srbiji, unutar Kraljevine Jugoslavije, govore i brojni radovi istoričara Ivana Becića.⁶⁶

Pored pomenutih istoričara, svoj doprinos izučavanju ovog perioda nacionalne ekonomske istorije dali su i profesorka Dragana Gnjatović, ekonomska istoričarka Vesna Aleksić, kao i profesorka na Pravnom fakultetu u Novom Sadu Gordana Drakić. Dragana Gnjatović je studentima ekonomije na Univerzitetu u Kragujevcu dugi niz godina predavala istoriju nacionalnog novca. Autor je monografije koja se bavi pitanjima poljoprivrednog kredita i politike Privilegovane agrarne banke u Kraljevini Jugoslaviji, kao i drugih radova iz iste oblasti.⁶⁷ Vesna Aleksić je viša naučna saradnica Instituta ekonomskih nauka i autorka radova koji se odnose na uticaj stranog finansijskog kapitala na jugoslovensku privredu, zakonodavni okvir rada akcionarskih društava, osnivanje i značaj stranih i domaćih banaka u Kraljevini Jugoslaviji kao i radova o sudbini jevrejskog kapitala i privatne imovine tokom Drugog svetskog rata.⁶⁸

239; Glavni mehanizmi kontrole privrede u socijalističkoj Jugoslaviji, *Tradicija i transformacija: političke i društvene promene u Srbiji i Jugoslaviji u 20. veku*, knjiga 11, Zbornik radova, Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2015.

⁶³ Ranka GAŠIĆ, Die Agrarreform in Jugoslawien nach 1945 und ihre Nachwirkungen, *Agrarreformen und ethnodemographische Veraenderungen. Suedosteuropa vom ausgehenden 18. Jahrhundert bis in die Gegenwart*, Karl Peter Krauss (Hg), Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde – Schriftenreihe Band 15, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2009, 281-293; Leskovačka tekstilna industrija do Drugog svetskog rata. Britanski i nemački uticaj u preduzećima Ilića i Teokarevića, *Leskovački zbornik XLIX* (2009), 93-100; Europaeische Einflüsse auf die Urbanisierung Belgrads 1918-1941, *Urbanisierung und Stadtentwicklung in Suedosteuropa vom 19. bis zum 21. Jahrhundert*. Hrsg von Thomas M Bohn und Marie Janine Calic, Suedosteuropa-Jahrbuch 37, Muenchen – Berlin 2010, 233-243; Prodor nemačkog kapitala u beogradska rudarska akcionarska društva tridesetih godina 20. veka, *Istorija 20. veka 1/2013*, Beograd 2013, 9-23; Strani kapital u elektrifikaciji Beograda 1918-1941. Slučaj električne centrale *Snaga i Svetlost, Tokovi istorije 2/2014*, Beograd 2014, 12-32; Fabrika i grad: urbani razvoj Kragujevca pod uticajem autoindustrije 1953-1991, *Istorija 20 veka 2/2016*, Beograd 2016, 99-116.

⁶⁴ R. GAŠIĆ, »Jugoslovenski Detroit«. *Automobilska industrija u Kragujevcu 1953-1991*, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2017.

⁶⁵ Ivana DOBRIVOJEVIĆ TOMIĆ, *Selo i grad. Transformacija agrarnog drustva Srbije*, Beograd 2013; Život u socijalizmu. Prilog proučavanju životnog standarda građana u FNRJ 1945 – 1955, *Istorija 20. veka*, 1 / 2009, 73 – 86; Svi u fabrike! Instant industrijalizacija u FNRJ 1945 – 1955, *Istorija 20. veka*, 2 / 2009, 103 – 114; Od krize do krize. Životni standard u Jugoslaviji 1955- 1965, *Prispjevki za novejšo zgodovino*, 1 / 2016, 145 – 160; Jugosloveni o siromaštvu 1964. Tragom jednog dokumenta, *Tokovi istorije*, 2 / 2016, 199 – 214.

⁶⁶ Ivan BEČIĆ, Privatni novčani zavodi u Uroševcu, *Baština 3* (2012) 145-162; Finansijska politika Milana Stojadinovića, *Istorija 20. veka 3* (2011) 125-142; Kraljevska privredna banka, *Naša prošlost 14* (2013) 135-147; Kruševačka okružna banka, *Župski zbornik 8* (2013) 45-64; Lokalne finansijske ustanove u Gnjilanu u međuratnom period, *Baština 34* (2013) 171-187; Pečki novčani zavodi osnovani posle Velikog rata, *Baština 37* (2014), 137–153; Pečka trgovačko-industrijska banka, *Baština 36* (2014), 201–221; Statistika i karakter spoljne trgovine Kraljevine SHS 1919–1929, *Istorija 20. veka 2* (2015), 57–72..

⁶⁷ D. GNJATOVIĆ, *Privilegovana Agrarna Banka, Prilog istoriji poljoprivrednog kredita Srbije 1836-1947*, Udruženje banaka Srbije, Beograd, 2015; Ostvarenje projekta banke za poljoprivredni kredit, *Bankarstvo*, 40(1-2): 2011, 10-29; O moratorijumu zemljoradničkih dugova – hronologija jednog dugotrajnog provizorijuma, *Bankarstvo*, 40(7-8): 2011, 10-33; Poljoprivredni kredit u vreme stvaranja Kraljevine SHS na području važenja srpskih zakona, *Bankarstvo*, 39(5-6): 2010, 10-25; Poljoprivredni kredit u vreme stvaranja Kraljevine SHS na području važenja Austro-Ugarskih zakona, *Bankarstvo*, 39(7-8): 2010, 8-27; Projekat dr Velizara Jankovića o osnivanju državne zemljoradničke banke, *Bankarstvo*, 39(9-10): 2010, 18-37; Doprinos Udruženja banaka – Beograd afirmacija bankarskog poljoprivrednog kredita u Kraljevini SHS, *Bankarstvo*, 39(11-12), 2010, 8-27.

⁶⁸ V. ALEKSIĆ, Strukturne promene u privatnom bankarskom sektoru Srbije: istorijske opomene i preporuke, Tematski zbornik: *Strukturne promene u Srbiji: dosadašnji rezultati i perspektive*, Institut ekonomskih nauka, 2015, 91-105; Sudbina jevrejskog kapitala tokom nemačke okupacije Srbije 1941-1944, *Limes plus : geopolitički časopis*, broj 2, Beograd, 2014, 57-70; The First US Intervention in Serbian Reconstruction and Recovery, *International review*, Belgrade: Faculty of Business Economics and Entrepreneurship, (koautori Jerković S, Ilić S), br. 3/4 (2014), str. 9-26.; Analysis of the Behavior of Foreign-Owned Banks in Serbia during Great Depression and Great Recession, *Economic Sciences of the Crossroad: Institute of Economics Sciences*, Belgrade, (koautor D. GNJATOVIĆ), 2013, 275-283; Uloga i značaj stranog kapitala u industrijalizaciji predratne Srbije, *Deindustrijalizacija u Srbiji: mogućnost revitalizacije industrijskog sektora*, Zbornik radova, Institut ekonomskih nauka, Beograd, 2014, 159-175; Banking Association-Belgrade and the Serbian financial and political elite between the two World Wars, *Bankarstvo*, God. 40, 5-6 (2011), Beograd, 70-94; Rescuing Agricultural and Banking Sector from Collapse: Agricultural Debt

Profesorica Gordana Drakić svoj naučni doprinos daje u oblasti istraživanja pravnih normiranja i sprovođenja agrarne reforme u međuratnoj jugoslovenskoj državi.⁶⁹

Pored svih do sada navedenih istraživača ekonomske istorije, moramo da napomenemo da postoji i niz radova srpskih autora koji dotiču određene segmente istorije nacionalne ekonomije, ali ih mi ovim radom nismo obuhvatili. Razlog je prevashodno u nedovoljnom naučnom angažmanu ovih autora, uočljivog naročito u neadekvatnoj ili nepotpunoj primeni naučnog metoda. Zbog toga smo ovakve radove mogli da svrstamo isključivo u oblast publicistike.

ZAKLJUČAK

U svom članku posvećenom savremenoj srpskoj istoriografiji, prerano preminuli istoričar i profesor na Filozofskom fakultetu u Beogradu, Miroslav Jovanović, izneo je kritičku analizu naučne produkcije u stručnim časopisima u Srbiji. Iz nje se može videti da je u periodu od 2003. do 2008. godine »preko 90% radova izborom teme, primenjenim metodom ili formom saopštavanja rezultata predstavlja klasične istoricističke radove posvećene usko shvaćenoj političkoj, diplomatskoj i vojnoj istoriji. Ti radovi, usredsređeni na državu i njene transmisije, i po primenjenoj metodi i eksplikaciji rezultata obrazac su, u svetu uveliko prevaziđene, deskriptivne istoriografije, shvaćene u neorankeovskom, pozno devetnaestovekovnom maniru«. ⁷⁰ Posebnu važnost za temu našeg rada ima podatak da je u navedenom periodu od ukupno objavljenih 387 radova (od čega 350 radova domaćih autora) iz oblasti ekonomske istorije objavljeno samo 12 radova. Čak i kada bi se ovome dodali i radovi koji nisu bili obuhvaćeni analizom, jer su objavljivani u stručnim ekonomskim časopisima, brojke ne bi bile naročito veće. S toga se neminovno nameće zaključak da je celokupna domaća naučna produkcija svojim pristupom, razumevanjem i istraživanjem tema dominantno utemeljena na tradicionalnom pozitivizmu.

Mora se priznati da je naše istraživanje radova o ekonomskoj istoriji Srbije u domaćoj istoriografiji u poslednjih sedam godina, pokazalo izvesni pomak u ovoj oblasti. Kao što smo već pomenuli, jedan od suštinskih razloga leži u činjenici da kvalitetni međunarodni radovi iz ove oblasti pružaju više samopouzdanja i dobru metodološku osnovu domaćim istraživačima a primetna je i sve češća i tešnja saradnja sa međunarodnom naučnom zajednicom. Međutim, ono što i dalje nedostaje jeste međusobna saradnja domaćih istraživača ekonomske istorije (pre svega istoričara i ekonomista) koja bi svakao značajno doprinela kvalitetu radova kao i boljem razumevanju onoga što nam se u ekonomskom i političkom smislu dešava danas. Još 2005. godine prihvaćena je inicijativa prof. Andreja Mitrovića za osnivanjem posebnog Arhiva Narodne banke koji poseduje arhivsku građu od najvećeg značaja za finansijsku istoriju ovih prostora. Odlični arhivski fondovi ekonomske provincijencije takođe se mogu naći u Arhivu Srbije i Arhivu Jugoslavije. Problem je što savremena ekonomska istorija podrazumeva široku primenu statističkih i ekonometrijskih modela, za koje je pored posebnih znanja i veština potrebna sredena i digitalizovana arhivska građa. U Srbiji, kao uostalom i u čitavom regionu, o tome se do skora uopšte nije vodilo računa. Zbog toga se neminovno nameće zaključak da, sve dok se ne budu stekli ozbiljni profesionalni i tehnički uslovi, ovaj problem neće u dogledno vreme biti prevaziđen, što će neminovno uticati i na kvalitet radova iz ove važne naučne oblasti.

Consolidation in Yugoslavia 1932-1936«, *Industrija, Časopis Ekonomskog instituta*, (koautor D. GNJATOVIĆ) br.2/2011, Beograd, 283-297; Connection between state and shareholdings Banks in Serbia up to the Second World War – Case study of the Export Bank (Part two), *Bankarstvo*, God. 40, br. 11-12 (2011), Beograd, 112-130.

⁶⁹ Gordana DRAKIĆ, O stavu Demokratske stranke u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca prema Agrarnoj reformi, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 3 (2012) 271-283; Sprovođenje agrarne reforme u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca na primeru velikog poseda stranog državljanina, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* 62, 2 (2014), 146-163.

⁷⁰ Miroslav JOVANOVIĆ, Savremena srpska istoriografija: karakteristike i trendovi, *Istorija 20. veka* 1/2010, 183-192 (Urađena je detaljna analiza sadržaja vodećih stručnih časopisa, glasila naučnih instituta – *Istorijski Časopis, Tokovi istorije, Istorija 20. veka*, odnosno časopisa koji reprezentuje naučnu zajednicu – *Zbornik Matice srpske za istoriju*).

SUMMARY

The analysis of works in the field of economic history of Serbia in domestic historiography, first of all, tries to answer an important question, whether Serbian historiography now possesses researchers who are ready to expand their methodological frameworks and have enough intellectual curiosity to adopt the values of other social sciences. Due to the lack of cooperation among historians who are dealing with economic issues within various chronologically boundary spaces, the cooperation of historians and economists, as well as the absence of professional associations that would make the activities of this part of the scientific community more visible to the academic community, the answer to this question could easily have been negative. However, after more than a year of research, it turned out that in Serbian historiography there is a strong potential for the further development of this scientific discipline. What seems necessary is to interlink the researchers and connect with regional and international associations that would allow in the future the study of economic history to overcome tight national framework and cover a wider range of research.

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Tema broja / Topic

Iz povijesti šuma sjevernog i istočnog Jadrana
From the forest history of the northern and eastern Adriatic

Volumen XIV / Broj 14
Zagreb – Samobor 2018
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnik / Co-publisher:

Ekohistorijski laboratorij Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
www.ffzg.unizg.hr; http://ckhis.ffzg.unizg.hr/

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moaćanin,
Hrvoje Petrić, Drago Rokсандić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Rokсандić – president/predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Marija Benić Penava (*Dubrovnik*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Auckland, New Zealand*), Ljiljana Dobrovšak (*Zagreb*), Goran Đurđević (*Požega*), Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordana Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Burlington, VT, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

UDK oznake članaka / Article's UDC markups:

Ivica Zvonar

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić, Vesna Vlahović-Štetić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2018.

Adresa uredništva / Mailing addresses:

Hrvoje Petrić (editor/urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja RH

Print supported by Ministry of science and education of Republic of Croatia

Na naslovnici / Cover:

Greening Istria: San Donat, up the Mirna valley 2018 (Photo E. Johann)

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT – AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA